

PŘÍSPĚVEK K HODNOCENÍ VLIVU SUBURBANIZACE NA KVALITU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Ilona Obršálová

Ústav veřejné správy a práva, Fakulta ekonomicko-správní, Univerzita Pardubice

Abstrakt: *Změny v životní úrovni a životním stylu v posledních letech vedou ke jevu, který je označován jako suburbanizace. Tento jev je široce strukturovaný a lze jej studovat z mnoha hledisek. Jedním z nich se zabývá tento příspěvek. Jsou zde sledovány důsledky na kvalitu životního prostředí. Mají-li být redukovány negativní vlivy těchto tendencí, musí být popsány a hledány odpovědi v podobě různých nástrojů environmentální politiky. Příspěvek se věnuje části východisek problému a souvislostí netržního oceňování důsledků na životní prostředí.*

Abstract: *Standard of living and life-style changes in the last time contribute to the phenomenon described as suburbanization. This phenomenon is widely structured and should be studied from many points of view. One of them concerns this contribution. The impacts on environmental quality are discussed. Should negative impacts of this tendencies be reduced, they have to be described and to be found the answer in the form of different tools of environmental policy. This contribution deals with a part of problem and non-market environmental valuation connections.*

Klíčová slova: *suburbanizace, netržní oceňování, životní prostředí, externalit, environmentální politika*

Key words: *suburbanization, non-market valuation, environment, externalities, environmental policy*

Tento příspěvek byl zpracován za podpory grantu MMRČR WB-20-05 Suburbanizace-hrozba fungování malých měst.

1 Úvod

Suburbanizace je jevem, který zasahuje do stále významněji do mnoha oblastí života obyvatel velkých i malých měst. Řešení dopadů procesu suburbanizace na kvalitu životního prostředí musí předcházet podrobná klasifikace příčin a jejich analýza.

Z hlediska ekonomy lze znečištění životního prostředí chápat jako efekt negativní externality. Ve vztahu ke zkoumanému problému mají význam ty externí efekty, které vznikají při zátěži zejména dopravními aktivitami v území a jejichž důsledky musí nést někdo jiný než původce (obyvatelstvo v podobě např. poškození zdraví a nutných nákladů na léčení, zemědělské podniky a lesní hospodářství v podobě újmy na produkci atd., dále zábory půd, změny v ekosystému a další). U životního prostředí je nezbytné přistupovat k hodnocení nikoliv jen ryze utilitářsky a antropocentricky, ale je třeba posuzovat i neúžitné hodnoty, které poskytuje tento statek. Komplexita hodnocení musí představovat vyjádření ceny užité i ceny neúžitné [3,2].

V posledních letech se v literatuře objevuje řada prací, jejichž cílem je monetární vyjádření právě neúžitné hodnoty. To je velmi důležité zejména v případech výběru variant pro rozhodování o zásazích do krajiny v podobě stavebních činností, v tomto případě vzniku sídel v blízkosti velkých měst [4].

2 Formulace problému

Analýzy změn, ke kterým dochází na životním prostředí v souvislosti se suburbanizací by měly vést k identifikaci těch, kteří tímto procesem získávají a těch, kteří ztrácejí při nerovnoměrném dopadu vlivů a umožnit případné kompenzace.

Je nutné definovat:

- co bude analyzováno (změny v kvalitě ŽP vlivem suburbanizačních procesů);
- kdo bude zkoumán (velké a malé město);
- jaké ukazatele budou zvoleny;
- kdo zátěž ponese a kdo z suburbanizačních procesů bude profitovat a jaké jsou možné kompenzace.

3 Přístupy k řešení

Pro řešení bylo možné vycházet z principů ekvivalence vztahu původců škod na ŽP a poškozených a zvolit jeden ze dvou přístupů: „cluster“ přístup nebo „spillover“ přístup.

Dosavadní možnosti hodnocení poskytované environmentální statistikou nejsou vyhovující pro náročnější rozhodovací problémy. Environmentální indikátory [6] znamenají významné metodické rozšíření oproti statistice životního prostředí. V posledních letech jsou v souvislosti s potřebou monitorovat pokrok v udržitelném rozvoji tyto indikátory rozpracovány do různé podoby mnoha výzkumnými pracovišti.

Možné přístupy k řešení jsou ilustrovány na příkladu jednoho z vlivů suburbanizace – zvýšení hustoty silniční dopravy (osobní i nákladní).

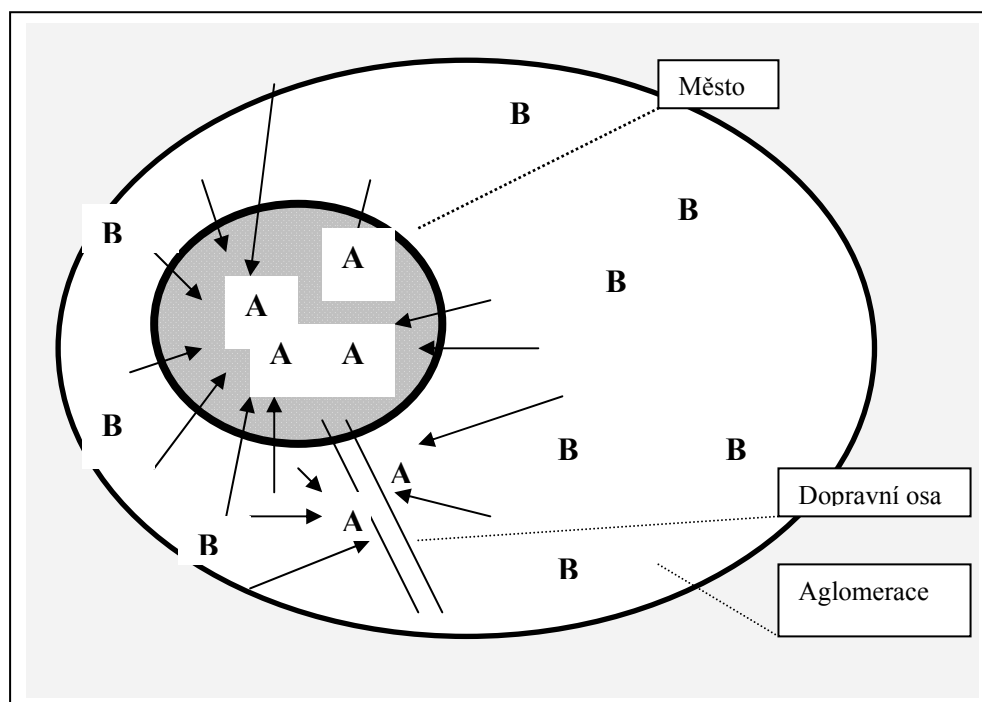
Jako první krok je nutné provést inventarizační analýzu vlivů na životní prostředí a klasifikovat vlivy do skupin podle účinků (vzniklých problémů). Analýzy je dále nutné zpracovat do monetárního (tržní a netržní metody hodnocení) a nemonetárního hodnocení. Nejprve byly identifikovány nejvýznamnější důsledky urbanizace a sledovány jejich příčiny.

Mezi nejvýznamnější důsledky z hlediska životního prostředí se řadí:

- změny v potřebách zdrojů (materiálové a nemateriálové vstupy – voda, palivo, elektrická energie, ale i např. informační potřeby, změny v tocích a zásobách);
- stanoviště (hustota zástavby, rostoucí zábory ZPF a ubývání prostoru v krajin, ztráty hodnoty rekreačního území, změny ekosystému apod.);
- zátěž území v důsledku toků škodlivin do území (změny vyvolané osídlením, dopravou atd.).

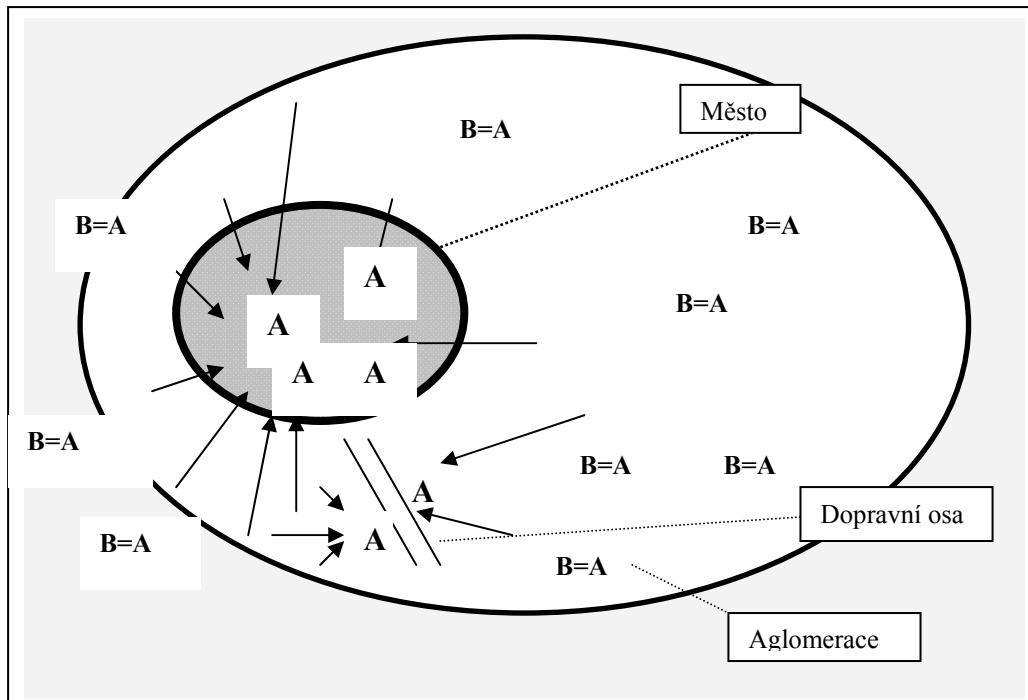
Pro hledání řešení v oblasti vlivu dopravní činnosti na životní prostředí je možné vycházet z následujících přístupů.

Přístup znázorněný na obr. 1 a obr. 2 ukazuje na rozdíl v pojetí analýz vztažených buď na důsledky působení jednotlivých škodlivin nebo na výsledný problém. Volba druhé možnosti usnadní rozhodování (průhlednější vazba na preference obyvatel a ochotu platit, dále eliminace problémového vztahu mezi emisemi a imisemi). Výsledkem budou podklady pro různé internalizační strategie, které musí být environmentálně účinné a alokačně efektivní.

A – poškozený, B – původce znečištění

Obr. č. 1 Analýza rozdělení na základě jednotlivých škodlivin. Podle:[1, s.238]

A – poškozený, B – původce znečištění

Obr. č. 2 Analýza rozdělení podle ukazatelů vzniklé škody (orientace na problém).
Podle:[1, s.239]

Závěr

Závěry předchozích studií oceňování životního prostředí a vstupní analýzy problematiky důsledků suburbanizace opravňují k dalšímu rozvoji zvoleného postupu. Cílem je připravit obecně akceptovatelnou metodiku pro rozhodování o výběru nejpříjemnější varianty řešení a snížení negativních vlivů suburbanizace. Současná praxe má jen velmi omezené možnosti jak kvantifikovat v rozhodovací analýze dopad antropogenních vlivů v území.

Při ekonomických hodnoceních zůstává řada vlivů zpravidla stranou nebo se omezují jen na verbální posouzení ty části poškozování nebo škod na životním prostředí, které nelze ocenit monetárně. Životní prostředí je obecně statek veřejný, neprochází trhem a není možné použít tržní cenu pro oceňování. Stále více se ukazuje, že s ohledem na trvalou udržitelnost je nutné hledat cesty, jak zahrnovat do cost-benefit analýz i životní prostředí a vyjadřovat vzácnost tohoto zdroje.

Pro výběr řešení nelze postupovat pouze podle ryze ekonomických kritérií a je nutné doplnit analýzy o další mimoekonomická kritéria. V daném případě půjde o klasifikace ukazatelů, jejich agregace a vyjadřování hodnotově, pomocí tržních a netržních metod hodnocení důsledků.

Literatura:

- [1] Schaltegger S., Kubat R., Hilber C., Vaterlaus S.: Innovatives Management staatlicher Umweltpolitik. Basel: Birkhäuser 1996, ISBN 3-7643-5342-2
- [2] Seják, J. a kol. Oceňování pozemků a přírodních zdrojů. Praha: Grada Publishing, 1999. 251 s., ISBN 80-7169-393-6
- [3] Ekonomické hodnocení projektů a politiky v oblasti životního prostředí. Praha: VŠE v Praze, 1997. 173 s., ISBN 80-245-0009-4
- [4] Adamičko R.: Netržní hodnocení vlivu stavby v CHKO. Diplomová práce, FES Univerzita Pardubice 2005
- [5] Malý lexikon obcí ČR. Praha: Český statistický úřad, 2004. 150 s. Kód publikace 1302-04, ostatní údaje neuvedeny
- [6] < <http://www.ceu.cz/EIA/SEA/Koncepce/Default.aspx> > 29.6.2006
- [7] < <http://www.ceu.cz/edu/ma21/Indikator.html> > 29.6.2006

Kontaktní adresa:

Doc. Ing. Ilona Obršálová, CSc.
Ústav veřejné správy a práva
Fakulta ekonomicko-správní
Univerzita Pardubice
Studentská 95
53210 Pardubice
e-mail: ilona.obrsalova@upce.cz